

УДК 811.161.2'35:005.336.2]:37.091.12.011.3-051

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-1-370-380

PUNCTUATIVE ANALYSIS OF A SENTENCE AS THE BASIS FOR THE FORMATION OF FUTURE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS' PUNCTUATIVE COMPETENCE

ПУНКТУАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ РЕЧЕННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Lyudmyla OSTROVSKA,
PhD in Philological Sciences,
Associate Professor

Людмила ОСТРОВСЬКА,
кандидат філологічних наук,
доцент

<https://orcid.org/0000-0003-1394-6797>

ostrovskaludmyla@gmail.com

*Petro Mohyla Black Sea National
University*

*Чорноморський національний
університет імені Петра Могили*

✉ 10 68-Desantnykiv St.,
Mykolayiv, Mykolayiv region,

✉ вул. 68-Десантників, 10
м. Миколаїв, Миколаївська обл.

54003

54003

Original manuscript received: February 01, 2020

Revised manuscript accepted: March 02, 2020

ABSTRACT

The competent approach has been characterized as giving us an opportunity to form a future specialist, who is able to act both in standard and non-standard situations of their professional activity. It has been determined that formation of future Ukrainian language and Literature teachers' punctuative competence is performed during their studying of normative professional subjects, especially "Ukrainian language practice" and "Modern Ukrainian language" (part "Syntax"). Basic textbooks and educational books on syntax of modern Ukrainian language for high schools have been analyzed and as the result the conclusion has been made that modern scientists pay insufficient attention to the problem of the punctuation. The expediency of using the developed methodology of punctuative analysis of a sentence as the basis for the formation of future Ukrainian language and Literature teachers' punctuative competence during their studying of normative professional subjects have been substantiated. The attention has been focused on the expediency of performing the punctuative analysis of a sentence simultaneously with its syntactic analysis, which gives us an opportunity to systematize and to form punctuative skills what's more to realize the correlation between syntactic structures and their corresponding punctuative formation by future Ukrainian language and Literature teachers. One of the main aims of the suggested punctuative analysis is to follow the function of the punctuative units according to their determinative principles such as structural, semantic and intonational. Besides, it's important and necessary to analyze the functions of the punctuative unit in the given sentence. It has been determined that the proposed methods of punctuative analysis of a sentence gives us an opportunity to explain even difficult cases so called unusage of punctuative marks and to substantiate the author's punctuation. The method of scientific observation of the educational process proves that the given methods of punctuative analysis of a sentence are becoming the reliable basis for the formation of future Ukrainian language and Literature teachers' punctuative competence.

Key words: *competent approach; punctuative competence; punctuative analysis of a sentence; punctuative principles; the function of the punctuative marks.*

У сучасному українському суспільстві сформовано запит на як на модернізацію системи освіти загалом, так і мовної освіти зокрема. Це прагнення відображено в законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державному стандарті вищої освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2010–2021 рр., Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI століття”), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, Концепції розвитку педагогічної освіти. Остання основною проблемою освітньої галузі визначає дисбаланс між суспільним запитом на висококваліфікованих педагогічних працівників та наявною системою педагогічної освіти. Формування саме висококваліфікованих педагогів, здатних до постійного безперервного професійного та особистісного розвитку, стає основною метою освітньої діяльності у вишах. Оскільки сучасний освітній простір вищої школи стає дедалі більш динамічним, то в ньому своєрідно поєднуються як класично усталені підходи до викладання, так звані традиційні, так і новітні, інноваційні. Перед викладачем вищої школи гостро постає проблема виваженого співвідношення між пошуком і впровадженням інноваційних форм навчання майбутніх учителів української мови та літератури та збереженням найкращих науково-методичних традицій вищої школи.

У чинних державних стандартах освіти особливо наголошується на тому, що модернізація освітньої програми повинна насамперед передбачати впровадження компетентнісного підходу в педагогічній освіті. На сьогодні поняття компетентності в педагогіці можна вважати вже відносно усталеним. Уперше термін “лінгвістична компетенція” був запропонований американським лінгвістом Н. Хомським ще в середині ХХ ст. Відповідно до його концепції генеративної граматики, компетенція позначає здатність розуміти й продукувати необмежене число правильних у мовному плані речень за допомогою засвоєних мовних знаків і правил їх сполучення (Хомський, 1972). На сьогодні компетентність здебільшого тлумачать як інтегровану характеристику якостей особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції (Овчарук, 2004: 93). Компетентнісний підхід дає можливість сформулювати майбутнього фахівця, що зможе адекватно діяти як у стандартних, так і нестандартних ситуаціях професійної діяльності. Система професійних компетентностей майбутніх учителів української мови та літератури та її складові, у тому числі й пунктуаційна компетентність, не раз ставали предметом наукового аналізу. Зокрема обґрунтовано застосування компетентнісного підходу до навчання правопису загалом та пунктуації зокрема (Хом’як, 2017); визначено місце пунктуаційної компетентності в системі лінгвістичної компетентності (Рускуліс, 2019), охарактеризовано структуру й зміст пунктуаційної компетентності на рівні сформованості пунктуаційної компетентності (Ковальчук, 2014); розглянуто проблему формування мовної особистості засобами пунктуації (Шевчук, 2014); проаналізовано лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації в їхній взаємодії (Сидоренко, 2015) тощо.

Попри значні досягнення лінгводидактиків грамотність випускників

шкіл, однак, не можна вважати достатньою. У 2019 році, наприклад, за даними Українського центру оцінювання якості освіти, з-поміж загального числа абітурієнтів Зовнішнє незалежне оцінювання з української мови та літератури не склали 16 %, у 2018 році – цей відсоток дорівнював 14,5, у 2017 році – 7,5. Крім того, з досвіду проведення діагностичних робіт серед студентів першого курсу можемо стверджувати, що в середньому на одного студента кількість пунктуаційних помилок припадає вдвічі або навіть втричі більше, ніж орфографічних. Така ситуація вимагає пошуку оптимальних шляхів розв'язання порушеної проблеми – формування пунктуаційної компетентності в майбутніх учителів української мови та літератури, що й зумовило актуальність нашого дослідження.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання розробленої методики пунктуаційного аналізу речення як основи формування пунктуаційної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури в процесі викладання нормативних дисциплін циклу професійної підготовки.

Методи та методики дослідження. Для реалізації мети використано теоретичні та емпіричні методи дослідження: метод критичного аналізу педагогічних і методичних наукових праць щодо порушеної проблеми; аналіз чинних програм, нормативних документів, навчальних посібників; вивчення наукових доробок та узагальнення позитивного досвіду формування пунктуаційної компетентності студентів-словесників; метод наукового спостереження за навчальним процесом.

Результати та дискусії. Відповідно до найновіших досягнень лінгводидактики визначено, що лінгвістична компетентність – це результат засвоєння наукових основ української мови як знакової системи й суспільного явища; володіння мовними вміннями й навичками з урахуванням тісного взаємозв'язку мовних рівнів; обізнаність із проблемами історії української літературної мови, української діалектології, теоретичними основами мовознавства, лінгвістичного аналізу тексту (Рускуліс, 2019: 13). Логічним тоді постає тлумачити пунктуаційну компетентність як складову лінгвістичної компетентності (Ковальчук, 2016), (Рускуліс, 2019). Переважно пропонують таку структуру пунктуаційної компетентності: знання про систему розділових знаків та правила їх уживання; основні пунктуаційні вміння; здатність будувати та пунктуаційно правильно оформляти висловлення в писемній формі (Ковальчук, 2016). На нашу думку, доцільним у складі пунктуаційної компетентності буде й виділити вміння майбутнього вчителя української мови та літератури співвідносити синтаксичну структуру речення, її семантико-синтаксичне наповнення та інтонаційні особливості з відповідним розділовим знаком.

Аналіз освітніх програм з підготовки за спеціальністю “Середня освіта (Українська мова та література)” Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Миколаївського національного педагогічного університету імені В.О. Сухомлинського, Київського національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка свідчить про те,

що цілеспрямоване формування пунктуаційної компетентності майбутніх учителів-словесників відбувається під час вивчення двох дисциплін: практикум з української мови та сучасна українська мова (синтаксис).

Дисципліна "Практикум з української мови" викладається на першому курсі, тому основною метою курсу стає відновлення й поглиблення, закріплення й розширення, узагальнення й систематизація правописних знань з основних розділів української мови, вивчених у школі; вироблення практичних умінь і навичок удосконалення власного й чужого усного та писемного мовлення; формування орфографічної й пунктуаційної грамотності, що є основою розвитку комунікативної компетенції особистості майбутнього учителя української мови та літератури. Серед методів організації та здійснення навчальної діяльності вважаємо за необхідне використовувати репродуктивний, дослідницький, частково-пошуковий методи. Вважаємо, що на цьому етапі формування пунктуаційної компетентності в студентів виробляються стійкі практичні пунктуаційні вміння.

Синтаксис сучасної української мови вивчається майбутніми вчителями-словесниками вже на третьому–четвертому курсах. Саме розділ синтаксису є одним із найскладніших розділів курсу сучасної української мови, що пояснюється його узагальнювальним, синтезуючим характером щодо фонетики, лексики, морфології тощо. Саме під час вивчення синтаксису сучасної української мови відбувається не тільки остаточне формування пунктуаційної компетентності майбутніх учителів, а й створюється підґрунтя для подальшого вдосконалення професійних компетентностей, насамперед, лінгвістичної, та саморозвитку фахівця.

Аналіз чинних університетських підручників і навчальних посібників із сучасної української мови, які присвячені саме синтаксису, дає можливість стверджувати, що проблемам пунктуації присвячено переважно один, як правило, прикінцевий розділ підручника, що пояснюється традицією, яка склалася в практиці викладання у вищій школі, що, на нашу думку, не відповідає викликам сьогодення. Варто зазначити, що всі розглядувані видання мають рекомендації Міністерства освіти і науки України як підручники для студентів вищих навчальних закладів.

У підручнику І. Р. Вихованця "Грамматика української мови. Синтаксис" (Вихованець, 1993) системно висвітлено формально-синтаксичну, семантико-синтаксичну і комунікативну організацію речення. Проте питання пунктуації не розглядаються, навіть не вміщено теоретичний розділ, присвячений принципам української пунктуації.

У підручнику К. Шульжук "Синтаксис української мови" (Шульжук, 2004) розкрито поняття сутності пунктуації, зроблено огляд розвитку української пунктуації, обґрунтовано принципи української пунктуації, охарактеризовано систему розділових знаків та їхні основні функції, крім того, зосереджено увагу на особливостях пунктуації в текстах різного функціонального призначення. Однак, цілісно подаючи систему синтаксичних одиниць української мови, автор практично не звертає уваги на складні випадки постановки розділових знаків.

У навчальному посібнику А. Загнітка, М. Вінтоніва, Л. Сегіна (Загнітко,

2010) “Український синтаксис: навчально-практичний комплекс” основна увага звертається на теоретичні положення проблем синтаксису простого, простого ускладненого, складного речення і тексту, крім цього, з’ясовуються нові явища й тенденції в українському нормативному синтаксисі, подається система вправ, що допоможе студентам закріпити й удосконалити практичні навички аналізу синтаксичних явищ. Варто наголосити на тому, що в навчальному посібнику пропонуються схеми розбору словосполученні, простого неускладненого і простого ускладненого речення, складних конструкцій, наводяться зразки аналізу тих чи інших структур. При цьому послідовно пропонується коментувати пунктуаційні особливості аналізованих синтаксичних структур, що вигідно вирізняє цей посібник на тлі інших у плані формування й ґрунтовного оволодіння пунктуаційною компетенцією. Однак попри значні переваги цього навчального посібника у ньому відсутній окремий теоретичний розділ, присвячений пунктуації. Цей недолік компенсується звертанням до інших видань А. Загнітка, у яких розглядаються проблеми сучасного українського синтаксису, зокрема в його ж монографії “Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис” (Загнітко, 2011) вміщено розділ про основи української пунктуації, який значно поглиблений і доопрацьований у ще одному виданні згаданого автора “Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект” (Загнітко, 2013).

У підручнику П. Дудика, Л. Прокопчук “Синтаксис української мови” (Дудик, 2010) питанням пунктуації, присвячено окремий розділ, у якому пропонується огляд становлення української пунктуації, розкрито її сутність та принципи, охарактеризовано систему розділових знаків української мови та їхні функції, визначено пунктуаційні особливості функціональних текстів. Особливо хочеться наголосити на тому факті, що в аналізованому підручнику послідовно простежується розгляд специфіки синтаксичних конструкцій та паралельний розгляд їхньої пунктуаційної специфіки.

До переваг підручника “Сучасна українська мова: Синтаксис” за ред. А. Мойсієнка (Мойсієнко, 2013) належить те, автори зробили спробу запропонувати нові підходи до проблемних питань синтаксису сучасної української мови: класифікація неповних та односкладних речень, перехідні явища в системі складних речень тощо. Беззаперечно доцільним є те, що теоретичні положення унаочнено прикладами й схемами, що увиразнюють лінгвістичний аналіз синтаксичних структур. Проте відсутній розділ про основні принципи пунктуації сучасної української мови, пунктуаційним особливостям розглядуваних синтаксичних одиниць зовсім не приділено уваги.

Отже, у жодному з розглянутих видань не запропоновано послідовного пунктуаційного аналізу синтаксичних структур. Одні автори університетських підручників традиційно не приділяють достатньої уваги питанням пунктуації, інші, вважають за необхідне включати в детальний синтаксичний аналіз речення коментування пунктуації переважно складного речення. Наводимо схему аналізу складного речення, пропонувану А. Загнітком: I. Визначити тип речення за метою висловлювання (розповідне / питальне / спонукальне). II. За емоційно-експресивним забарвленням

(окличне / неокличне). III. За характером відношення до дійсності (стверджувальне / заперечне / стверджувально-заперечне). IV. Встановити тип речення за наявністю / відсутністю сполучникових засобів (сполучникове / безсполучникове). V. Якщо сполучникове, то сурядне чи підрядне. VI. Послідовність аналізу речень із сурядним типом зв'язку: 1. Кількість частин (виокремити кожна з них і назвати). 2. Семантико-синтаксичні відношення між частинами. 3. За формальним виявом: формально елементарне / формально неелементарне. 4. За семантичним виявом: семантично елементарне / семантично неелементарне. 5. Засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами (сполучники, видо-часові, способові форми дієслів-присудків чи головних членів, лексичні засоби тощо). 6. Порядок частин (вільний / фіксований). 7. Аналіз кожної предикативної частини за схемою простого речення. **8. Пунктуація.** VII. Послідовність аналізу речень із підрядним типом зв'язку. 1. За кількістю частин (двокомпонентне / багатоконпонентне (вказати різновид: супідрядність (однорідна / неоднорідна) чи послідовна підрядність)). 2. Тип синтаксичного зв'язку між головною та підрядною частинами (прислівний, детермінантний). 3. Позиція підрядної частини щодо головної (чого стосується підрядна частина: одного члена речення, словосполучення чи всього змісту головної і визначення на основі цього типу структурної взаємодії- членованої / нечленованої структури). 3. За формальним виявом: формально елементарне / формально неелементарне. 4. За семантичним виявом: семантично елементарне / семантично неелементарне. 5. На яке питання відповідає підрядна частина. 7. Вид підрядної частини за чотирма принципами. 8. Засоби поєднання підрядної та головної частини. 9. Місце підрядної частини в складнопідрядному реченні. 10. Аналіз кожної частини (головної та підрядної) за схемою простого речення. **11. Пунктуація.** VIII. Послідовність аналізу речень із безсполучниковим типом зв'язку: 1. Кількість частин (виокремити кожна з них і назвати). 2. Кваліфікація зв'язку між частинами та їх змістових відношень (однотипні / різнотипні). 3. За формальним виявом: формально елементарне / формально неелементарне. 4. За семантичним виявом: семантично елементарне / семантично неелементарне. 5. Засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами безсполучникового речення. 6. Аналіз кожної частини за схемою простого речення. **7. Пунктуація.** IX. Послідовність аналізу речень із різними типами зв'язку: 1. Кількість частин / компонентів / блоків (виокремити їх, охарактеризувати тип зв'язку на зовнішньому рівні членування). 2. Кількість частин (виокремити кожна з них і назвати). 3. Частини речення із сурядним типом взаємовідношень, засоби їхнього поєднання. 4. Змістові відношення між сурядними частинами. 5. Частини речення із безсполучниковим типом взаємовідношень, засоби їхнього поєднання. 6. Кваліфікація зв'язку між частинами та їхніх змістових відношень (однотипні / різнотипні). 7. Кваліфікація підрядних частин і встановлення їхнього зв'язку з головною. 8. Місце підрядної частини в складнопідрядному реченні. 9. Аналіз кожної частини за схемою простого речення. **10. Пунктуація** (Загнітко 2009: 18–19). Як бачимо, тлумачення

пункту пунктуація в наведеній схемі аналізу не деталізовано, отже, очевидно, йдеться про відтворення відповідного правила з українського правопису без заглиблення в сутність самого пунктуаційного явища. Окрім цього, на нашу думку, пунктуаційний аналіз украї необхідний й для формально ускладненого речення та простого, особливо під час розгляду форм синтаксичного зв'язку між підметом і присудком (пунктограма «Тире між підметом і присудком») та особливостей неповного речення.

Доцільним, на нашу думку, буде запровадження пунктуаційного аналізу речення паралельно із його синтаксичним аналізом, що дасть можливість систематизації, закріплення навичок постановки розділових знаків і глибокого усвідомлення взаємозв'язку синтаксичних структур та їхнього відповідного пунктуаційного оформлення. Таким чином, пунктуаційний аналіз речення стане надійним науковим підґрунтям для формування пунктуаційної компетенції майбутніх учителів української мови та літератури.

Загальнодидактичні принципи науковості, систематичності, послідовності, автоматизму мають стати вихідними для пунктуаційного аналізу речення, крім цього, доцільно спиратися на такі власне-методичні принципи, як зв'язок пунктуації з синтаксисом, з розвитком зв'язного мовлення, з формуванням навичок виразного читання, з розвитком мислення студентів, спостереження за логіко-предметною інформацією в реченні, спостереження за структурою речення, спостереження за ритмомелодикою речення (Пентиліук, 2009).

У сучасній лінгвістиці пунктуаційні одиниці тлумачать здебільшого як компоненти системно-структурної цілісності, що виявляють свої функціональні особливості залежно від закономірностей організації та побудови речення (Загнітко, 2011: 834). Переважно виокремлюють три основні принципи української пунктуації (структурний, смисловий, ритмомелодійний, або інтонаційний), які виявляють свою дію в нерозривній єдності. Окрім цього, наголошується на особливій значущості структурного принципу, що є показником синтаксичного членування реченнєвої структури й створює відповідно загальноприйнятність і загальнообов'язковість системи української пунктуації. Вважаємо, що одним з основних завдань пропонуваного пунктуаційного аналізу як раз і є простеження функціонування пунктуаційних одиниць згідно з їхніми визначальними принципами. Важливим і необхідним видається також простежити функції пунктуаційної одиниці в межах аналізованого речення.

Пунктуаційний аналіз речення пропонуємо виконувати за такою схемою: 1. Виділити пунктуаційну одиницю (розділовий знак) у реченні. 2. Визначити функцію пунктуаційної одиниці за призначенням (відокремлювальна / видільна). 3. Охарактеризувати функцію пунктуаційної одиниці за особливостями поєднання / розмежування членів речення (поєднання / розчленування). 4. Установити, яка пунктуаційна одиниця за особливостями вжитку (одинична / парна). 5. Визначити, яка пунктуаційна одиниця за будовою (проста / складна). 6. З'ясувати згідно зі структурним принципом, якій синтаксичній структурі відповідає пунктуаційна одиниця. 7. Визначити згідно зі смисловим

принципом, якому семантико-синтаксичному відношенню відповідає пунктуаційна одиниця. 8. Установити інтонаційні (ритмомелодійні) особливості речення, що відповідають пунктуаційній одиниці. 9. Сформулювати пунктуаційне правило. 10. Зробити висновок про відповідність / невідповідність пунктуаційної одиниці принципам української пунктуації. 11. З'ясувати причини невідповідності пунктуаційної одиниці принципам української пунктуації.

Пропонуємо зразок виконання пунктуаційного аналізу речення *З розкуйовдженим волоссям, з полум'яними очима, він накладався на фортеп'яно, як тигр на свою жертву* (Ю. Шерех). В аналізованому реченні вживається три пунктуаційні одиниці (коми). 1. Перша кома ставиться після конструкції *з розкуйовдженим волоссям*. 2. За призначенням ця пунктуаційна одиниця є відокремлювальною. 3. За особливостями поєднання / розмежування членів речення виконує функцію розмежування. 4. За особливостями вжитку є одиничною. 5. За будовою проста. 6. Відповідно до структурного принципу відокремлює безсполучниковий ряд (однорідні члени речення) *З розкуйовдженим волоссям, з полум'яними очима*. 7. Відповідно до смислового принципу відображає власне-єднальні семантико-синтаксичні відношення між компонентами ряду. 8. Відповідно до інтонаційного принципу відображає перелічувальну інтонацію. 9. Кома ставиться між однорідними членами речення, не поєднаними сполучниками. 10. Кома відповідає всім принципам української пунктуації. Відповідно аналізуються й інші розділові знаки в пропонованому реченні.

Особливої уваги під час пунктуаційного аналізу речення потребують випадки невживання розділових знаків, оскільки майбутні вчителі-словесники мають прогнозувати ситуації помилкової постановки пунктуаційної одиниці. Прикладом для такого аналізу може бути речення *Ніч мов криниця без дна* (М. Рильський). У пропонованому реченні можлива помилкова постановка розділового знака, адже підмет і присудок виражені іменниками в називному відмінку, однак варто враховувати той факт, що складений іменний присудок ускладнений порівняльною часткою *мов*, тому тире між підметом і присудком не ставиться. Отже, маємо ситуації, коли структурний принцип не стає пріоритетним, перевагу в подібних реченнях надається смислового принципу української пунктуації, що й унеможливорює вживання тире між підметом і присудком.

Доцільно також простежити й випадки так званої авторської пунктуації. На думку А. Загнітка, у таких випадках на перше місце виходить функційно-стильовий принцип пунктуації, який відображає специфіку власне-авторського використання розділових знаків (Загнітко 2013: 161). Вважаємо за доцільне в такому разі пунктуацію пояснювати взаємодією інтонаційного та функційно-стильового принципу, оскільки саме специфіка інтонаційного оформлення речення та комунікативно-прагматичні настанови мовця спричиняють так званий авторський розділовий знак. Наприклад, у реченні *Інші справи маю. Серйозні* (Люко Дашвар) наявний парцельований атрибутивний компонент, який пунктуаційно від основної конструкції відокремлюється крапкою. Таку

постановку розділового знака в процесі пунктуаційного аналізу пояснюємо комунікативним прагненням мовця найбільш важливу, значущу для нього інформацію подати в абсолютному кінці висловлення й до того ж виділити її максимально інтонаційно, відокремивши від основної синтаксичної конструкції.

Висновки та перспективи. Формування пунктуаційної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури відбувається в процесі викладання нормативних дисциплін циклу професійної підготовки, зокрема “Практикум з української мови” та “Сучасної української мови” (розділ “Синтаксис”). Аналіз базових підручників із синтаксису сучасної української мови дає можливість стверджувати, що питанням пунктуації в них загалом приділяється недостатньо уваги. Пунктуаційний аналіз речення доцільно здійснювати паралельно із його синтаксичним аналізом, що дасть можливість систематизації, закріплення навичок постановки розділових знаків і глибокого усвідомлення майбутніми учителями української мови та літератури взаємозв'язку синтаксичних структур та їхнього відповідного пунктуаційного оформлення. Пропонована методика пунктуаційного аналізу речення стане надійною основою для формування пунктуаційної компетентності.

Література

1. Вихованець І. Граматика української мови. Синтаксис : підручник / І. Вихованець. – Київ : Либідь, 1993. – 368 с.
2. Дудик П. Синтаксис української мови : підручник / П. Дудик, Л. Прокопчук. – Київ : ВЦ «Академія», 2010. – 380 с.
3. Загнітко А. Український синтаксис: навчально-практичний комплекс / А. Загнітко, М. Вінтонів, Л. Сегін. – Донецьк ; Слов'янськ : ДонНУ, 2010. – 651 с.
4. Загнітко А. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Синтаксис : монографія / А. Загнітко. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – 992 с.
5. Загнітко А. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект / А. Загнітко, Г. Миронова. – Brno : Masarykova univerzita, 2013. – 223 с.
6. Ковальчук Н. Структура і зміст пунктуаційної компетентності / Н. Ковальчук // Теоретична і дидактична філологія. – 2014. – Вип. 17. – С. 66–76.
7. Ковальчук Н. Складові комунікативної компетентності / Н. Ковальчук // Нова педагогічна думка. – 2016. – № 1. – С. 41–43.
8. Овчарук О. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / О. Овчарук. – Київ : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
9. Рускуліс Л. Методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін : монографія / Л. Рускуліс. – Миколаїв : Швець В. М., 2018. – 419 с.
10. Сидоренко В. Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8-9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми / В. Сидоренко // Українська мова і література в школі. – Київ, 2015. – № 1. – С. 7–19.
11. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / [М. Пентиліук, О. Горошкіна, Н. Мордовцева та ін.] ; за ред. М. Пентиліук. – Київ : Ленвіт, 2015. – 320 с.
12. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник. / [А. Мойсієнко, І. Арібжанова, В. Коломийцева та ін.] ; за ред. А. Мойсієнка. – Київ : «Знання», 2013. – 238 с.
13. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса / Н. Хомский ; [пер. с англ.

А. Кибрика, В. Раскина, Е. Шовкуна]. – Москва: Изд-во МГУ, 1972. – 233 с.

14. Хом'як І. Компетентнісний підхід до навчання правопису української мови / І. Хом'як // Українська мова і література в школах України. – 2017. – № 11. – С. 17–21.

15. Шевчук Т. Формування мовної особистості засобами пунктуації / Т. Шевчук // Лінгводидактичні аспекти фахової підготовки майбутнього вчителя: збірник наукових праць (за матеріалами VI Всеукраїнського науково-методичного семінару викладачів і студентів 27 березня 2014 р.) / за ред. К. Я. Климової. – С. 56–60.

16. Шульжук К. Синтаксис української мови: підручник. — К.: Видавничий центр «Академія», 2004. — 408 с.

References

1. Dudyk, P. (2010). *Syntaksys ukrainskoyi movy : pidruchnyk* [Syntax of the Ukrainian]. Kyiv : Academia [in Ukrainian].

2. Khomskiy, N. (1972). *Aspekty teoriiy syntaksysu* [Aspects of the theory of syntax] (Trans. with English. A. Kibrika, V. Raskina, E. Shovkun) Moscow : MGU [in Russian].

3. Khomyak, I. (2017). *Kompetentnisnyi pidkhdid do navchannia pravopysu ukrainskoyi movy* [A Competent Approach to Spelling in Ukrainian], *Ukrainska mova i literatura v shkolakh Ukrayiny – Ukrainian Language and Literature in Ukrainian Schools*, 11, 17–21 [in Ukrainian].

4. Kovalchuk, N. (2014). *Struktura i zmist punktuatsiynoyi kompetentnosti* [Structure and content of punctuation competence], *Teoretychna i dydaktychna filolohiya – Theoretical and didactic philology*, 17, 66–76 [in Ukrainian].

5. Kovalchuk, N. (2016). *Skladovi komunikativnoyi kompetentnosti* [Components of communicative competence], *Nova pedahohichna dumka – New pedagogical thought*, 1, 41–43 [in Ukrainian].

6. Moysiienko, A. (2013) *Suchasna ukrayinska mova: Syntaksys : pidruchnyk*. [Modern Ukrainian. Syntax]. In A. Moysiienko (Ed.). Kyiv : Znannia [in Ukrainian].

7. Pentylyuk, M. (2015). *Slovnnyk-dovidnyk z ukrainskoi linhvodydaktyky : navchalnyi posibnyk* [Dictionary-directory of Ukrainian linguistic didactics]. In M. Pentylyuk (Ed.). Kyiv : Lenvit [in Ukrainian].

8. Ovcharuk, O. (2004). *Kompetentnisnyi pidkhdid u suchasniy osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy* [Competence Approach in Modern Education: World Experience and Ukrainian Perspectives]. Kyiv : K.I.S. [in Ukrainian].

9. Ruskulis, L. (2018). *Metodychna systema formuvannia linhvistychnoyi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy u protsesi vyvchennia movoznavchnykh dystsyplin : monohrafiia* [Methodical system of formation of linguistic competence of future teachers of Ukrainian in the process of studying linguistics disciplines] Mykolayiv : Shvets V. M. [in Ukrainian].

10. Shevchuk, T. (2014) *Formuvannia movnoyi osobystosti zasobamy punktuatsiyi* [Formation of linguistic personality by punctuation], *Linhvodydaktychni aspekty fakhovoyi pidhotovky maibutnoho vchytelia: zbirnyk naukovykh prats – Linguodidactic aspects of future teacher's professional training* Zhytomyr : ZhDU imeni I. Franka, 56–60 [in Ukrainian].

11. Shulzhuk, K. (2004) *Syntaksys ukrainskoyi movy: pidruchnyk* [Syntax of the Ukrainian]. Kyiv : Academia [in Ukrainian].

12. Sydorenko, V. (2015) *Linhvodydaktychni zasady navchannia syntaksysu y punktuatsiyi ukrainskoyi movy uchniv 8–9 klasiv v umovakh onovlenoyi osvითnomyi paradyhmy* [Linguistic didactic principles of teaching syntax and punctuation of the Ukrainian of students of 8–9 classes in the conditions of the updated educational paradigm], *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 1, 7–19 [in Ukrainian].

13. Vykhovanets, I. (1993). *Hramatyka ukrainskoyi movy. Syntaksys :*

pidruchnyk [Grammar of the Ukrainian. Syntax]. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].

14. Zahnitko, A. (2010). *Ukrainskyi syntaksys: navchalno-praktychnyi kompleks* [Ukrainian syntax]. Donetsk; Slovyansk : DonNU [in Ukrainian].

15. Zahnitko, A (2011). *Teoretychna hramatyka suchasnoyi ukrayinskoyi movy. Morfolohiya. Syntaksys* [Theoretical Grammar of Modern Ukrainian. Morphology. Syntax]. Donetsk : TOV VKF “BAO” [in Ukrainian].

16. Zahnitko, A (2013). *Syntaksys ukrayinskoyi movy. Teoretyko-prykladnyi aspekt* [Syntax of Ukrainian. Theoretical and applied aspect]. Brno : Masarykova univerzita [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Охарактеризовано компетентнісний підхід як такий, що дає можливість сформувати майбутнього фахівця, який зможе адекватно діяти як у стандартних, так і нестандартних ситуаціях професійної діяльності. Визначено, що формування пунктуаційної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури відбувається в процесі викладання нормативних дисциплін циклу професійної підготовки, зокрема “Практикуму з української мови” та “Сучасної української мови” (розділ “Синтаксис”). Проаналізовано базові університетські підручники та навчальні посібники із синтаксису сучасної української мови й встановлено, що питанням пунктуації в них загалом приділяється недостатньо уваги. Обґрунтовано доцільність використання розробленої методики пунктуаційного аналізу речення як основи формування пунктуаційної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури в процесі викладання нормативних дисциплін циклу професійної підготовки. Закцентовано увагу на тому, що пунктуаційний аналіз речення доцільно здійснювати паралельно із його синтаксичним аналізом, що дасть можливість систематизації, закріплення навичок постановки розділових знаків і глибокого усвідомлення майбутніми учителями української мови та літератури взаємозв'язку синтаксичних структур та їхнього відповідного пунктуаційного оформлення. Одним з основних завдань пропонованого пунктуаційного аналізу визначається простеження функціонування пунктуаційних одиниць згідно з їхніми визначальними принципами – структурним, смисловим, інтонаційним, крім цього, важливим і необхідним видається також простежити функції пунктуаційної одиниці в межах аналізованого речення. Визначено, що пропонована методика пунктуаційного аналізу речення дає можливість пояснити й складні випадки так званого неживання розділових знаків та обґрунтувати авторську пунктуацію. Метод наукового спостереження за навчальним процесом доводить, що пропонована методика пунктуаційного аналізу речення стає надійною основою для формування пунктуаційної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури.

Ключові слова: компетентнісний підхід; пунктуаційна компетентність; пунктуаційний аналіз речення; пунктуаційні принципи; функції розділових знаків.